

Vladimír Holan – Noc s Hamletem

Úvod

- dramatická báseň
- hold géniu Shakespearovi, kterého Holan považuje za největšího básníka všech dob jde mu o životní drama člověka, o osud, která žije za všech dob
- Myšlenkový obsah
- básně nejde shrnout do pár řádků, chce aby se lidé viděli také krutě, ale hlavně zevnitř. Verše někdy temné a někdy jasné. Klíčovým tématem je problém člověka a bytí a jeho místo ve světě, společenské problémy i problémy ryze osobní, vztah k ženě i vzpomínky na dětství a matku. Objevují se také naděje a pochybnosti.

Postavy

Už samotný výběr hlavní postavy naznačuje zaměření celého textu – Hamlet je znám jako postava tragická, ale také tajemná. Postava Hamleta je jednotčím elementem básně, která se skládá z filosofických a existencionálních úvah.

Obsah

Báseň je koncipována jako dialog mezi Hamletem a básníkem, který je zde také vypravěčem. Rozsah dialogů je ale značně nerovnoměrný, převážně hovoří Hamlet. Básníkova přímá řeč je vždy reakcí na Hamletovy promluvy, Hamlet naopak na básníka většinou nereaguje, neurazí se ani po ironické odpovědi, bere ho jako posluchače, ne jako partnera v dialogu. Hamlet konfliktní situace zpravidla ignoruje, dá důrazněji najevo svou vědomostní převahu – to činí formou cizojazyčných výpovědí. Potom pokračuje dál ve svých úvahách, jako by se nic nestalo. Dialogickou formu ale narušují zejména velmi dlouhá souvětí, která pronáší Hamlet, a jehož řeč se blíží spíše klasickému monologu.

Mnohé z nich začínají uvozovací větou, která rozhovor přímo i graficky naznačuje: „po chvíli Hamlet dodal:...“ Tomuto dojmu přispívá i četné použití tří teček za jednotlivými strofami, jako by řečník čekal na reakci. Celou skladbou ale prostupuje velmi komplikovaná diskuse, která s běžným rozhovorem nemá nic společného, kde Hamlet zastupuje výraznou tragickou, zádumčivou a temnou stránku lidstva.

Téma

Jako nejsilnější téma zde vnímám smrt, úvahy nad tím, zda je konečná nebo ne.

*I kdyby nebylo Boha, i kdyby nebylo lidské duše,
i kdyby duše byla, ale byla smrtelná,
i kdyby nebyl zmrtvýchvstání,
i kdyby nebylo pak už nic, opravdu nic,
moje, stejně jako tvoje účast na takové komedii
byla by zas jen soucitem, soucitem s žitím,
které je jenom dech a žízeň a hlad
a páření a nemoc a bolest....*

V úvodu je rozhovor Menippa a Herma, ve kterém se nachází také pohrdání smrtí:

Menippos: Vidím jenom kosti a lebky bez masa, a ty jsou si většinou podobné.

Hermés: A právě to je to, čemu se diví všichni básníci, těm kostem.... A jenom ty, zdá se, jimi pohrdáš.

Menippos: Dobrá, ukaž mi tedy tu Helenu, neboť já bych ji nepoznal.

Hermés: Tato lebka, to je Helena...

Se smrtí souvisí také téma lásky. Je zde vyslovena otázka, zda i láska je smrtelná:

Je láska smrtelná?

Orfeus: Nevím....Jsou vlaky, které nezastaví ani na zastávce, ani na hlavním nádraží..... Je to však hrubé přirovnání...Nevěř mu!

Eurydika: Tam dole jsme se ptali po duši a všechno nám odpovídalo ztraceným tělem....

Orfeus: Ano! Já zde nahoře líbal všechny tvé noční kabátky. Některé voněly jen tím, že jsi za vlastních nocí nespala...Jiné jako bych vytál z lůžka květin, tak byly poprášeny tvým pudrem...A tvé sukně a košilky! Je to šílené, ale dělil jsem prostor své paměti jen tím, že jsi do něho už nevstupovala... Už jsem se bál, aby se samotářské výčitky nepotkaly nakonec s vlastním okouzlením....

Odpověď na otázku smrtelnosti a opakovatelnosti lásky nám dává Hamlet takto:

Vy jste to prožil? ptám se Hamleta.....

*„Jen jednou!“ řekl mi.... “ Láska je jenom jedna a je jenom jednou. Láska je skutečně smrtelná!“
A zmlkl. Protože však vypadal jako herec nevyvolaný potleskem, bylo mně ho líto, i táhl jsem ho z tragédie do možnosti vymluvit se....*

(...)

Všechno je jenom jednou, jenom jednou!. V této básni vyznívá také to, že to nejcennější je neviditelné a právě láska toto dokáže spatřit a pomíjí fyzickou ošklivost. Hovoří také o snášení bolesti. Když je člověk sám, tak nad svým trápením mávne rukou, ale v momentě, kdy o tom s někým mluví si uvědomuje i další detaily a bolest jde tak více zřetelnější

Autor zde také velmi citlivě opěvuje mateřskou lásku:

Maminka! Ta stále na nástupišti loučení a nakonec sama!....Nejmenšími dveřmi vstoupí, když je nám zle,

k její oslavě by nestačila noc, i kdyby hvězdy jednou rukou zvedly vůz, do kterého by usedla, jen aby, spěchajíc ke svému dítěti, dorazila dřív než její úzkost,

(...)

Ty její tiché krůčky, když jsi stonal, nebo když přinášela chléb a styděla se, že ten boží dar má zase brousek! Šla vlastně životem dobrovolně i postrkem bázně... a nikdy nečekala, až si světlo v ní narovná záda! A všechno dala, i když její jméno nebudeš nikdy číst v novinách vydávaných pro žebráky....

(...)

ale ty ruce věrné všemu vezdejšímu, co jako polštář třeba natrástí pod hlavou syna, i kdyby to byl vrah...

V této básni autor také zmiňuje křehkost a bezmoc dětí, jejich blouznění v horečkách, které zdravý člověk nemůže přesně pochopit a je často k nemocnému bezohledný. Světem hýbe nevinnost, i když na první pohled je neviditelná a je tedy stejně skrytá jako láska.

Dalším rozsáhlejším tématem jsou úvahy nad tím, co je vlastně úsilí a práce. Vybrala jsem tento úryvek:

„Kdo nepracuje, ať nejí!“ Ano, ale co je ráce? Být věrný svému nezištnému údělu – nebo být

prodavačem odpustků či horlivým topičem v krematoriu, zavádět teploměr do konečníku války nebo musit zpívat při vinobraní na důkaz, že nejíš hrozny, prohlížet koním zuby nebo jako kat trhat chrípí bytostem před popravou, být leptán octem a žlučí a mstít se na druhých nebo vypalovat ženám pravý prs, aby z nich byly dobré lučičnice, být semenem osudu do klína dějiny nebo citem odsouzeným k dřině pod šedou Sibiř starých hlav – nebo i pod ztrátou hrdla přepilovat pouta a raději si vyloupat oči, aby neviděly ty dnešní hrůzy, a přece ještě zaslechly ty dávno mrtvé, ale svobodné zpěváky?...

Na tomto úryvku je také patrná ještě jedna věc. Hamlet se v této sbírce snaží o pochopení, definování. Dělá to tak, že střídá teze a antiteze. Tendence k definování souvisí totiž ještě s jinou podstatnou charakteristikou Hamletova řečového projevu, a tou je polemičnost. Hamlet reaguje na výrok (citát z dobové politické rétoriky): „Kdo nepracuje, ať nejí!“ Bezprostředně po něm následuje otázka „Ano, ale co je práce?“ a po ní přichází výčet možných definic práce (které ovšem spíše říkají, co práce pro mluvčího není, jsou totiž vysloveny formou otázky)

Objevuje se také kritika vypočítavosti. Lidé chtějí velmi často využít dobrotivosti jiného člověka a v jeho slabé chvíli ho podvedou. Nejzřetelněji toto nacházíme v následujících verších:

Představ si někoho, kdo už dávno hledá svého přítele a dozví se, že leží v té a té nemocnici.... Co udělá? Vezme s sebou hrst nejmilejších dárků a pospíší si ho navštívit... Ale když zjistí, že jde o omyl a že jeho přítel je nadále nezvěstný, zeptá se prvního chorého, kterého potká na chodbě špitálu, zda neví o někom, jehož nikdo nenavštěvuje.... „Ale to jsem já,“ řekne nemocný, „to jsem já, mne už nenavštěvuje nikdo celých patnáct let!“ Návštěvník ho podaruje, ale na špitální chodbě nestojí už sami dva, neboť v téže chvíli byli i závistivě i lačně obklopeni skoro všemi chorými, kteří až s mstivou, ne-li pravdivou urputností tvrdí, že také je už dávno nikdo nenavštěvuje....

V této sbírce je inscenován rozhovor mezi Orfeem a Eurydikou. Uvedení této klasické milostné dvojice působí nejdříve překvapivě, neboť na první pohled má Hamletův příběh s orfeovským mýtem společného máloco. Nicméně obě vyprávějí příběh náhlého osamění. Hamlet svou počáteční, nezaviněnou izolaci na dánském dvoře znásobí tím, že jízlivě odmítne Ofélii. Na konci je doopravdy sám, a to svou vlastní vinou.

Orfeus ztratil svou milovanou hned dvakrát: Eurydika zemřela na hadí uštknutí. Bohové ale vyslyší Orfeův nárek a výjimečně mu umožní, aby Eurydiku navrátil zpátky životu – pod podmínkou, že se na zpáteční cestě z říše mrtvých nesmí ohlédnout. Orfeus nemůže pokušení odolat a připraví se o svou milovanou s konečnou platností sám.

Holan však tento příběh poněkud předělal – Holanův Orfeus svou Eurydiku odvádí domů. Už je to otec rodiny, který se nejdřív šest let bojí rizik cesty do říše mrtvých a pak doufá, že to nějak zakryje tím, že své ženě něco namluví. Je to ovšem krátkozraká lež, neboť doma čeká dcera školou povinná, která měla jeden rok v době, kdy Eurydika zemřela. Dítě má sice klasické, ale vysloveně neřecké jméno: Julie.

Vladimír Holan využívá svého klasického vzdělání, báseň je prostoupena mytologickými metaforami, historií, dějinami literatury a umění. Vkládá také spojení, která silně kontrastují se zbytkem textu svou vulgaritou či neobvyklostí: „...zdi pomočené talenty, svědectví ustavičných hovad, jako pohlavím slepce, skalní moč podvrácených mechů...“

Jazyk

V poezii se hojně objevují záhadná slova z jiných jazyků, i ve formě citátů známých cizojazyčných děl („Kif, šira, fasah, sibi, diamba, daša, hajum, riamba, mori!“ Co jste to

mumlal? zeptal jsem se. „Ale to je jen několik názvů pro hašiš.“;
Holan zde často vkládá odbornou hudební terminologii a odkazuje i na velikány klasické hudby (Janáček, Mozart), a používá neologismy– „osykající, krvotok, kazijed, kostlivé, vateň, tančivý, doslovnit, kotálnice, vstavování“.